

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ПАРАМЕТРИ ДЕНУМЕРАТИВІВ

У статті розглянуто денумеративи англомовного дискурсу, їх моделі та наповнення. Фокусується увага на природі складних основ, їх семантиці та структурі. Подаються перспективи подальшого дослідження.

The article in question deals with the numeral derivatives, namely compound words, their structure and semantics. Perspective vectors are being mentioned.

Актуальність теми об'єктивується сучасними тенденціями до функціонально системного осмислення мовних категорій з одного боку, та малодосліджуваністю епідігматичних аспектів квантитативної лексики.

Об'єктом даної статті є денумеративи, предметом – словотворчі моделі.

Словниковий склад англійської мови збагачується шляхом лексичної та семантичної деривації. Термін “*дериват*” вживається для позначення результатів словотвору – морфологічного, синтаксичного та семантичного. Поняття “словотвір” передбачає формування нового за формою і за змістом слова, що здійснюється за допомогою існуючого у мові “будівельного” матеріалу та моделей [6]. Механізм словотвору діє без перепочинку, без відпусток, виготовляючи нові слова. Це справжній вічний двигун [1, 103]. Кожен день дає нам урок пізнання. І завжди і скрізь наш учитель – мова. Мова – це система довільно відтворюваних структурних знаків і правил їх комбінування. Мова – явище суспільне. У суспільстві мова виконує ряд важливих функцій. Процес збагачення мови проходить постійно, освіжаючи та оновлюючи мову, приводячи її у відповідність до потреб людей та змін, що постійно відбуваються у світі [4, 12]. В кожній мові виокремлюються парадигми одиниць. Серед них – лексико-семантичне поле кількості (ЛСПК). Конституанти ЛСПК виконують функцію позначення квантитативних

відношень об'єктивного світу. Центральне місце в ньому займають числівники (англ. – *Numeral*, укр. – *числівник*). Числівник – це частина мови, що означає абстрактно-математичне число, або певну кількість однорідних предметів чи їх порядок при лічбі [3; 7]. Числівники в основному виконують квантитативну функцію, про що свідчить їх тяжіння до дискретних одиниць. Також вони виконують номінативну, когнітивну, прагматичну та нумеративну функції. Англійським числівникам притаманні такі якості, як динамізм та епідигматичність. Динамізм числівників підтверджується їх словотворчою активністю, можливістю заповнювати семантичний простір англійської мови та детермінуватися. Числівники в сучасній англійській мові вживаються з дискретними іменниками – 1) NumN₁- з назвами живих істот, 2) NumN₂ - з назвами природних об'єктів та артефактів, 3) NumN₃ - з назвами дій, процесів, явищ, понять, 4) NumN₄ - з назвами числових величин. Пр.: англ. 1) *four dogs, three students*; 2) *six pens, two apples, one cigar*; 3) *two minds, one answer*; 4) *three yards, two dozens*.

В англійській мові виокремлюється ціла парадигма слів з основою числівників. Словоутворююча валентність нумеральних основ не обмежується дериватами типу *sixth, seventh, tenth*. Серед денумеративів виокремлюються адвербіальні (*once, twice, thrice*), ад'єктивні (*two-headed, one-cornered*), субстантивні (*twins, Twain*) та службові слова (*between, only*) [2, 51]. Словотворчі можливості основ числівників покривається денумеральними прислівниками, прикметниками та іменниками. Дієслова-денумеративи створюються за моделлю okazionalnoї конверсії. Денумеративи утворюються шляхом розширення кореневої морфеми числівника. Розширення за допомогою суфіксів має три ступені словотворення. Для денумеральних утворень показовим є перший ступінь – суфікс останнього порядку у більшості випадків закриває словотворчу активність нумеральної основи (*six-th-ly, fif-th-ly*). У другому ступені похідності суфікс останнього порядку закриває словотворчу активність нумеральної основи. До третього ступеню відносяться деривативи типу

multimillionairesness. Денумеративним утворюванням притаманна розширена форма та ускладнена семантика. Денумеративи перебувають в субординаційній залежності, утворюють лексичний ряд, формальним центром якого є основа числівника, а в значенні – сема числа. У денумеральних утвореннях використовуються суфікси - *th*, -*ce*, -*es*. Пор. англ.: *once, thrice, sixth*. Основи числівника сполучаються з суфіксами -*fold*, -*some*, -*th*, у прислівниковому ряді частіше вживаються суфікси -*ce*, -*fold*, -*es*. Утворення на -*fold* майже необмежені, вони містять всі основи числівників. Пор.: англ. *twofold, threefold, sixfold, tenfold*. Морфема - *some* співвідносить денумеральні утворення з мовними засобами вираження приблизної кількості. Пор.: англ. *foursome, fiftysome, hundredsome*

Морфема -*th* вказує на місце порядок розміщення об'єкта. Пор.: англ. *seventy-seventieth, thirteen-thirteenth*. Деривативи на -*ce* утворюють закриту парадигму. Пор.: англ. *once, twice, thrice*. Дериваційний суфікс -*es* співвідноситься з поліфункціональними одиницями. Денумеративи з основами числівників виражають кількісні ознаки обмеженого кола осіб, об'єктів, а деривативи, співвіднесені з назвами десятків, виражають обмежені часові строки в житті людини. Денумеративи є релевантними для розпізнання природи нумеральних знаків, їх мотивації та детермінації конкретним дискурсом.

У складних словах нумеральна основа займає препозитивне положення відносно другого компонента, що зумовлюється предефікацією числівника у вихідних сполученнях. Структурні й семантичні зв'язки компонентів денумеративів характеризуються формальною та семантичною компресією [8; 9]. Семантична єдність композитів є похідною та адитивною. Композити характеризуються чітким та завуальованим мотивуванням. Складні утворення походять від синтаксичних одиниць, що зазнали процесу універбалізації– згортання компонентів у цільну одиницю. Виокремлюються парадигма денумеральних композитів, які відображають кількісні характеристики людей – *six-footer, thirty-strong*, об'єктів – *two-edged, three-*

cornered, явищ – *two-match tour*, часові параметри – *three-monthed, four-year-old*.

Модифікації підлягають часто вживані числівники [10]. До продуктивних моделей денумеративів відносять Num+ *-th*, Num+ *-th+ -ly*, Num+*-(e)s*. Пор.:англ. – *six-sixth-sixthly-sixes*.

Суфікси *-fold, -ce, -some*, які додаються до нумеральної основи, можуть утворювати прикметники (*adj.*) та прислівники (*adv.*) Суфікси *-er, -es* утворюють імменники. Пор.: англ. – *twofold, once or twice or thrice, twosome, twenties, twicer, twins*; укр. – *двійний, багаторазовий, двоякий, двояко, двадцяті, двійня*.

Похідні одиниці співвідносяться з основами числівників, які вживаються як морфеми повнозначних слів. Пор.: англ.– *three-eyed, two-faced, four-pieese*; укр. – *трьоокий, брехливий*.

Основа числівника має потенційні можливості проявляти себе у сполучувальній комбінаториці. В англійській мові нумеральні основи вживаються в основному в дериватах, утворених шляхом афіксації і словоскладення. Граматична єдність денумеральних композитів проявляється в їх морфосинтаксичних властивостях. Когнітивні параметри денумеративів позначені словотвірною активністю, яка є правомірною та перспективною.

Список літератури

1. *Вихованець І.Р.* Тайна слова. – К.: Рад.шк., 1990.– 284с.
2. *Єнікєєва С.М.* Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови: Монографія. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2006. – 303 с.
3. *Жаботинская С.А.* Числительные современного английского языка (К вопросу о категориальном статусе): Дис. ... докт. филол. наук.– Киев, 1982.– 208 с.
4. *Кочерган М.П.* Вступ до мовознавства: Підручник – 2-ге видання.– К.: ВЦ «Академія», 2006. – 368 с. (Альма-матер).
5. *Кубрякова Е.С.* Что такое словообразование. – М.: Наука, 1965. – 77 с.

6. *Омельченко Л.Ф.* Продуктивные типы сложных слов в современном английском языке. – Киев: Вища школа, 1981.- 143с.
7. *Почепцов Г.Г.* Синтагматика английского слова. – К.: Вища школа, 1976. – 109 с.
8. *Швачко С.О., Кобякова І.К.* Вступ до мовознавства (курс лекцій). – Посібник. – Вінниця: НОВА КНИГА, – 224 с.
9. *Швачко С.В.* Лінгвістичний статус числівника сучасної англійської мови // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія. – Київ: КНЛУ, 2002. – Вин. №6. – С.349-356.
10. *Швачко С.О.* Квантитативні одиниці англійської мови: перекладацькі аспекти. – Посібник. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 128 с.